

Een onpartydige beschrijvinge van Surinam, gelegen op het vaste landt van Guiana in Africa: mitsgaders een verhael van alle vreemde beesten, vogels, visschen, slangen ende wormen : gelijk mede van de gewooneheden ende manieren van dese colonie

<https://hdl.handle.net/1874/227381>

W

Een onpartydige Beschrijvinge
 VAN
SURINAM,

Gelegen op het vaste Landt van GUIANA
 in
AFRICA.

*Mitsgaders een Verbael van alle vreemde Beesten,
 Vogels, Visschen, Slangen ende Wormen:*

Gelijck mede van de Gewoonheden ende Manie-
 ren van dese Colonie.

By een ghebrachte van een Engels Edelman **GEORGE
 WARREN.** Ende obergeset uyt het Engels.

Tot AMSTERDAM.

By Pieter Arentsz. Boeckverkoper inde Beursstraet / in de drie Kopen:
 A^o. 1669.

Een oorspronkelijk

SURINAM

Gelogen op het vast Land van GUYANA

A. F. R. I. G. A.

Stichting van de

Gelicht naar de

van de

van de

V O O R R E D E N

Tot den

L E S E R.

BEminde Leser, Ghy ontfangt hier een Gifte, waer aen ick niet sonder gevaer van mijn lijf en leven drie Jaren langh vergadert hebbe: want de soetigheyt van de warme Landen is in 't gemeyn ghemenght met suyre ende scharpe saucen. Ende het is gelooflijck, dat vermits de geduyrige uytberstinge van de dampen van het Lichaem door de sweetgaeten (die aen de mensch in die gewesten wyder geopent worden, als in de koude Landen) onse Geesten seer verdwynen moeten uyt de Lichamen, die door hitte uytgeput worden. Hoewel ick nochtans in *Surinam* soo wel ingeborene als Uytlanders gesien hebbe, die heel kloeck ende sterck geweest zijn tot in haer hooge Ouderdom. In dit Lant sult gy de Indianen hooren spreken van machtige Princen, ende van goude Steden die hoger opwaerts leggen. Met wat gront van waerheyt, daer voor en soud' ick niet durven borge staen: Maer het is in der daet eengoet en kostelijck Landt, ende het kan sonder de saecke te vergrooten gezeyt worden, dat voor een Man die met geen eersucht besmet en is, maer die met de redelijcke nootdrift van de Natuyre kan vergenoegt zijn, qualijck een plaetse te vinden is, daer men gemackelijker soude leven kunnen, soo ten aensien van de gesonde lucht, als van de weeldrige Landtdauwen, ende van het minsame Vrouwen-Volck. Voor mijn part, ick en hebbe my niet voorgenoemen noch d'ongemacken van het geseyde Landt te verbergen, noch de de goetheyt van dien buyten de waerheyt te verheffen. Sodanich als het is, sal het U E. alhier voor oogen gestelt worden. Daer zijn 'r die vastelijck gelooven, dat d'oude wijse en

geleerde Heydenen in dese warme Landen gewoont hebb en
ende ick soude bykants van dit gevoelen zijn, in regard van de
vermaecklijckheyt van dese plaetsen. Maer echter moet ick my
verwonderen over de botticheyt van eenige vermaerde Philo-
sophen, ofte Natuyrwise van de oude eeuwe, die daer voo-
gehouden, ende door hare Leere verbreydt hebben, dat de Lan-
den onder ofte naer by de Linie onbewoonlijck waren, het welck
door de dagelijckse ervarentheyt wederlecht wort. In tegen-
deel is het een groote onwetentheyt, te dencken dat 'r eenigh
merckelijck profijt te doen zy in de Landen die verre van de Son
gelegen zijn. Wie heeft niet gehoort, hoe het Koninckrijk
Engelant gezegent is, ende hoe de Zee-vaert van dien toe ge-
nomen heeft in onse nieuw bevolckte plaetsen, alleenlijck door
den koophandel met Toback en Zuycker? Om van andere niet
te spreken, maer hier mede te besluyten, heb ick 't liever wagen
willen dese naervolgende Beschrijvinge uwe oordeel t' onder-
werpen, als dat ick u misgonnen soude 't vermaeck dat ghy heb-
ben sult in 't lesen van dese mijne Opmerckingen. Vaert wel.

Een

Een nette en onpartydige Beschryvinge

V A N

S U R I N A M.

Het I. CAPITTEL.

Van de Riviere.

De Riviere is gelegen op ses / ofte vijf en een half graed / Noor-
der breedte van de Linie. In het inkomen is sy eenighsins toe-
gegroept met sant / echter met hoog water drie vadem diep / en
ten tijden van Spring-bloeden noch wat dieper. Hare wijde
is in 't inkomen van ontrent een mijle / ende blijft ten naesten
by soo wijt wel vijf mijlen langh opwaerts / tot aen een kleyn
Doorp / het welke het Fort ghenoeemt wort. Van daer of tot
twee mijlen verder wort sy allensjens smaller tot opeen uyze
gaens / ende blijft van de selfde breedte booz soo veel sy tot hier en toe ontdeckt is ;
sy heeft twee Canaels ofte uythaerten / d'een Oost / d'ander West-waerts / maer
d'eerste wort gehouden booz de beste / want daer konnen Scheepen van 150 lasten/
ontrent twintig mijlen in opzeplen / tot aen de Hoofstade van de Colonie / de welke
genaemt wort Teorarica, bestaende in ontrent hondert woning-huyzen en een Ca-
pelle. Booz dese Stadt is een heel fraye Bape ofte Haven / groot en wijt genoegh
booz hondert Scheepen. Men weder-zijden van de Riviere zijn Bosschagien / be-
halven waer eenige nieuwe plantagien van Zupker-riet / ende andere dingen aen
geleght zijn ; maer sy gaet met soo kromme bochten / dat binnen de lenghte van
vijftien mijlen het heele Compas moet omgezeyt worden. Sy is wel versien met
een ontallijke menigte van groote Disschen / ende oock van andere die wel niet eet-
baer / maer echter raer en siens waerdig sijn / als onder anderen de Swaert-Visch,
die soo genoemt wort van een been dat uyt sijne snupte wast / ende dat een swaert
lijcht / ofte eerder een zaage / waer van ick gesien hebbe die wel een elle langh ghe-
weest sijn. Doch is 'er een andere aert van Disschen / Manaty genoemt / die langs
de Riviere haer selven boedt met struycken of bladeren van dien / sy wort van hare
jongen ghesogen als een Hoep / ende smaectt meer naer Vleesch als naer Visch.
De derde aert van Disschen sal ick hier slechts noemen / want het is sulck een vzeem-
den slaggh / dat het wel de pijnige waert soude sijn in 't bysonder beschreben te wor-
den ; de naem daer van is Torpedo, ofte in 't Engelsch Num-eel, dat is te seg-
gen / een beroerend Wal ofte Paling / de welke levendig zijnde ende eenige andere
Creature aentakende / ofte daer van aen geraecht wordende / geeft aen alle leden
van de selve een sulcke doofheyt en beroerte / dat sy booz een tijde lang t'eenmael
onge-

ongeboeligh ende niet te gebruycken zyn; ende het is gelooflijck / dat verschepte luyden verbruycken zyn / die het ongeluck gehad hebben in 't swemmen over de Riviere / van een van dese Wiscchen gheraecht te worden. Sp doen diergelijcken / wanneer sy maer aengetast worden niet het eynde van een lange stock / of wanneer een man de hant slaet aen een ander die soo beroert is. Hier van hebben wy d'erbarentheyt gehad / wanneer soodanigh een Wiscch gebangen en op 't lant gewoopen zijnde / een hont daer na snuffelende en hem in de mont nemende / viel schietlijck neder ter aerden / den Heer van desen hont dit siende ging daer na toe / ende dochte hem daer van af te trecken; maer hy wierde aenstonts beroert aen alle sijne leden / sonder dat hy sijn selven eenighsins bewegen konde; een ander man die by hem stont en hem van daer trecken wilde / raecht'er also wel aen bast / en dat duyde soo lang tot dat desen Wel het ontsnapte / ende doen quamen sy allegaer tot haer selven / ende konden haer roeren en bewegen als te voren.

De Plantagien leggen wel dattigh mijlen opwaerts langs de Riviere / ende het schijnt dat de nieuwe Colonie hare grensen niet verder uytstrecken en sal / van weghen de verschepte Cataracten ofte waterballen aen wederzijden van de selve / waer dooz het water van de kanten van de Steenrotzen nederstoyende / de passage op de Riviere / den besten wegh zijnde om alle behoeften naer boven te brengen / eenemael onbruyckelijck gemaeckt woort; want als'er maer een enckel water-bal ware / soo soude niet der tijdt raet daer tegens gebonden worden / maer nu zyn'er elck byf of ses mijlen eenige / ende dat soo verre opwaerts als het lant eenighsins bekend is. Het gebeurde eens dat men ontrent dese water-ballen jaecht maecte op eenige Indianen / die van boven gekomen waren / en een Engelsche Vrouw vermoort hadden / plunderende het huys daer sy in was. Hier toe hadden sich eenige mannen gereet gemaeckt / die van alles wel voorszien waren / ende naer dat sy hare Boots ober landt opgehaelt hadden / om seben of acht van dese water-ballen booz by te komen / moesten sy ten laetsten wederom keeren sonder perwes uyt gerecht te hebben / dooz dien sy geen Indiaen ter werelt te sien kreegen. Wanneer nu sommige onder haer in het wederom komen / haer verstanteden dooz dese water-ballen niet hare Boots neder te saken / werden eenige van haer al ballende verbijpelt in stucken / ende de rest quamen naetwyljchs niet het leben daer van. Sodanige water-ballen zyn meest in alle Rivieren op dese kust / ende heletten dat men dit rijcke Landt niet te dege ontdekken kan.

C A P, II.

Van het Climaat, ofte getempertheyt van dit Landt, mitsgaders eenige generale beschrijvinge van het selve.

Van November tot in Julius is het hier maer matigh heet / ter oorzaecke van de wolcken die ons daer ober het hoof hanghen / ende van de oberbloedige regen die alsdan valt end' aerde verbercht / so oock van wegen de geduyrige Noord-Oosten wind / die de lucht niet weynig verkoelt. d'Andere byf maenden / wanneer 'r geen reghen en valt / ende de soete schaduwte van de wolcken komt te missen / soo is 't 'r al by wat heet / endat komt niet alleen van de reflectie ofte wederstuytinge van de stralen van de Son op een meest sandigh aertrijck / maer oock van de
Son

Son selfs die ons alsdan soo naer is; ja de hitte soude qualijck te verdragen zijn / ten ware sy dooz de boorz, koelte eenighsins gematight wierde. Naerdemael dit Lant soo naer by de Linie is / soo zijn dach en nacht al meest eben ghelijck / ofte verschillen niet boven een upz; want de Son gaet noyt vroegher ofte later op ofte onder / als een half upz booz / ofte een half upz naer sessen. De onberanderlijcke warmte maecht dat dit Land veel vermaerkelijcker is booz oude als booz jonge luyden. Want 't schijnt of het Lant haer toelachte / en hare jaren vernieuwde; want die daer te vooren lam / mat / en swack waren / die worden hier seughdig en vol van leuen. De Jonge luyden daer en tegens verliefen hier veel van hare krachten / ende komen eerder te verballen als in de Noordse Landen / hoewel Surinam anders gesont genoegh is booz wel getemperde gesonde lichamen. De sieckten die hier meest ommegaen / zijn koude en heete Koozisen / de Jawes, en het water / 't welke men daer de Landt-siechte noemt. Het Volck was in den eersten geweldigh daer mede gequelt / maer ick gelobe dat het meer toe quam by de siechte hupsinge en d'elendige kost / als by d'ongetempertheyt ofte onaert van het Landt. De Jawes is bykans een en de selfde siechte met de Fransche Pocken / ende men krijtse maer al te licht dooz ommegang met de Indiaensche Vrouwen / die 'er van natupz schijnen mede besmet te zijn; ghelijck oock dese siechte die ons eerst dooz de Spanjaerts toe gebrocht is / tegenwoozdig in geen deel van Europa booz bremd gehouden wort. Sy komt oock boozt upt eenig Seer / daer niet wel na gesien wort; want het Lant is die d'ingen van natupze sodanig tegens / dat sy se doet veranderen in dese droebige en bykans ongeneeslijcke siechte. Het water ofte de Lantsiechte / is na mijn oordeel onder het Volck gekomen van d'ongefonde en flappe kost / waer mede haer d'arme diensthoden hebben moeten behelpen / dooz gebreck van goede Heeren en Meesters in dat rouwe Landt; want ick hebbe daer op gelet / dat qualijck pemant anders met dese siechte is beballen geweest / als dit slag van menschen. Want d'ongefonde kost / maecht niet als swaer bloet en bedwelnde geesten / waer ober de luyden geen lust tot haer selven hebbende / maer haer verstoffende / hebben eyndelijck niet sterckte genoegh om de quade humeuren en bochtigheden upt te dypen / die sulcke melancholijcke menschen langs om meer broeden / ende ober sulck moeten sy al meest sterben en vergaen / by aldien 'er niet in 't begin van de siechte op gelet wort.

Het Landt naest de mont van de Tribere is leeg / Bosachtig / en vol van Swanyses. Dertigh mijlen hooger op is het hoogh en Bergachtig / hebbende tusschen beyden groote en wijde Velden ofte pleynen / die hier en daer met klepne Bosjes sodanigh beset sijn / dat het licht of het Splandekens waren in een groene Zee. Het is een uytmuntent plaspier te sien de wonderbare en vermaeckelijcke wercken van de natupze aen de klepne beesjes / die met kluchtige postupren van den eenen tack op den ander springen / op dese alstijt groenende Boomen / aen de welke men berder siet een geduyrig wassen en ballen van de Blaederen. Want soo haest en valt 'er geen of / ofte daer komt een ander in de plaetse / ondertusschen worden de Boomen noyt ontbloot van haer Somer-Libzape; aen sommige sal men alstijt Bloessen vinden en met eenen bzuhten / waer van eenige noch heel on-rijp / ende de rest d'eene rijper zijn als d'andere. Geen van 's menschen sinnen heeft 'er meer vermaech in dese Boschen als den reuck / want de Boomen aldaer verspreyden haren krupdigen reuck / een groot stuck weeghs rontom in de lucht / sulcks dat

de Zee-ſtecke lupden gheweldigh daer dooz verquickt worden.

Het is oock een wonder om ſien / wat menichte van alderhande gewoonte dit heete en bochtige Lant teelt. Ick hebbe geſien een witte plecke / die in den eerſten niet grooter was als een ſpelden hooft / ende die op een nieuwen ſaſten uytwoag van een wortel van een grooten boom / binnen den tijd van twee ofte drie dagen groepde tot een aert een van Somer-bogel/ ofte Pepel/ met ſchoone ſwarte ende ſaſfraen couleur geſpyckelde vleugels : Ick hebbe andere gebonden die noch niet volwaſſen waren / maer die ſoo baſt aen de ſchorſe van de boom kleeſden / als of ſy daer aen ghewaſſen waren : Daer is noch een ander ſlagh / genaemt de Cemel-vliege, van wegen haren langen halſ / de welke ick niet weet hoe ſy geteelt wort / maer wanneer ſy een tijt lang geleefte heeft ſoo valt ſy op de aerde / ſchiet een wortel / ende wort verandert in een plante. Ick verhaele die niet van my ſelven / maer ick durf het ſeggen op het woort ende rappoort van den achtbaren Heer William Byam, Generael van Guiana, ende Gouverneur van Surinam, die al te groot een Edelman is / om een leugen te ſpreken : meer andere diergelycke obſervatien en aenmerkingen / mochte ick in die quartieren gemaect hebben / indien my niet de loſheyt van mijn jaren belet hadde op die dingen gade te ſlaen.

De Regeeringe is Eenhoofdigh / gelyck die van Engelant / en beſtaet in een Gouverneur / den Raet / ende de Gemeente : ſy hebben de wetten van Engelant / ende daer beneffens eenige keuren / die haer alſoo nautw verbinden / als de wetten ſelbe / om dat ſy met de gelegentheyt van het Lant ober een komen.

C A P. III.

Van het Voedſel.

Dit beſtaet in James, Plantons, en Caſſader, in plaets van Broot. Het eerſte is een wortel / die een trog draegt gelyck hop : het wort ryp binnen den tijt van acht maenden / ende wanneer het gekoocht ofte gerooſt wort / is het droogh en kuypmachtig : het en kan geen quaden ſmaeck hebben / want het heeft geen altoos/booz ſo veel ik bebinden kan. Planton is de vrucht van een boom die wel een jaer van doen heeft booz dat ſy volwaſſen is : ſy lijkt wel de baſt ofte ſchale van een boon / maer ſy is grooter / daer hangen veertich ofte vijftich aen een bos. Maer de boom en draegt 'er niet meer van als een. Men plucktſe of eer dat ſy heel ryp worden / ende koocht of rooſtſe : naer mijn gevoelen / en is deſe koſt niet betere als de boozgaende. De laeſte namelijk Caſſader, de welke eygenlyck kan Broot genoemt worden / is van gelycken een Wortel / ſoo dick als een mang been ; maer van verſchepde gedaente ; daer ſpruyt een boom upt / van de hooghe van acht boeten : de wortel wort getrocken wanneer den boom een jaer oudt is / en wort herplant met de ſtocken van den boom / die men in de aerde lecht : de wortel uptgetrocken wort geſchraapt / ende het ſop daer upt geparſt / het welck een quaeet beſijn is : Daer na wort ſy gedroogt / geſtooten / ende van het meel worden op heete ſteenen ronde hoecken gebacken / die een halben dupm dick zyn. Het is aengenaem wanneer het nieuwbacken is / maer wanneer het een dach oudt is / ſoo is 'er dunckt mijn wepnig ſmaecks in. Van deſe Caſſader maecten de Indianen verſchepde ſoortzen van ſtercken dranch / waer van een ſeker ſlagh / Perrinos genoemt / goet

goet is in der daet / want het en lijckt niet qualijck onse starckste Maertg-bier / dat wel een jaer oudt is. Maer wanneer men hoorz hoe desen dzanck gebrouwen wozt / soude eenen de lust wel vergaen daer van te dzincken / al hadde men noch so grooten dorst. Sy nemen dan van het Cassader bzoot / dat eppes tot dien eynde heel bzupn ghebacken is / ende doen het kautwen by oude Wyben / en de snottigste kinderen die 'er gebonden worden / die spoutwen het gekautwt zijnde met soo veel spoutwiel als sy konnen / in een grooten wijden pot met water / ende laten het een tijdt langh soo stillerjens staen / daer na gieten sy 't dooz een seef / werpen het bzoot wech / ende maecken het water gisten met een deel gekautwde Wortelen van Patatoes, daer uyt wozt dan een dzanck die binnen weynigh daghen dzinckbaer is. d' Engelsehe Inwoonders maken hare koel-dzancken van 't sap van Zupcherriet met water gehoocht / het welke een aengenaem nat is / ende booz gesont gehouden wozt.

Vleesch en Viscch moet haer geduyprigh toegebrocht worden uyt Nieuw Engeland / Virginia / ende andere plaetsen ; hoewel de Zoffchen en Rivieren genoeghsaem van alles versien zijn / maer de ghestadige regen ende waerbloeden beletten dat sy niet in sulche menichte konnen gebangen worden / als men se wel soude van doen hebben. Hoewel 'er nochtang by dage so veel te krijgen is / dat niemant / die een weynigh moepte daer om doen wil / reden heeft ober ghebreck te klagen : de Visschen syn 'r wel soo goet / als by ons in Engeland / maer oock eenen die niet al te lekker en is / kan lichtelijck oordeelen hoe veel beter het Vleesch in Engeland is / als hier ter plaetse. Want de selfde aert van beesten die aldaer gequeecht worden / hebben in dese heete landen vleesch dat heel slap is / ende geen smaech en heeft / uytgesondert de Derckens / die hier veel beter en beter van smaech zijn / als tot onsent.

In een sekeren tijdt van 'r Jaer worden 'er oock Tortoises, ofte Schild-padden op de Zee-kust gegrepen / niet van die / waer vande schilden soo kostelijck en dier zijn : maer die echter wel 2. a 300. punt wegen. De Wijfchens houdt men booz hest / en die hebben in 't gemeyn wel een kinneken met eyeren in haren buych / waer van elck een soo groot is als een hennen ey / maer qualijck soo goet : dese eyeren leggen sy / uyt het water scruppende in het sant / alwaer sy se met het selbe bedecken / ende laten se soo uybzopen dooz de hitte van de Son. Het ghesouten Vleesch van de Schild-padden kan by groot gebreck wel gegeten worden ; want hunger segt men / maecht raentwe boonen soet : Maer versch zijnde / wozt het van sommige seer gepresen als een treffelijcke kost / daer ick nochtang booz mijn parc niet veel sins in hebbe ; hoewel de smaech so heel onaengenaem niet en is / so beswaerde het mijn doch alrijt de maeg / die anders nieuwers na de swackste is. Het en kan oock niet anders als een grof en sijmachtigh voetsel geben / om dat het soo lichtelijck verrot / ende dat het datelijck begint te stincken / wanneer men het slechtg twee uren / naer dat het geslagen is / ongesouten leggen laet. Schapen en kan men hier gants niet quecken / want het schijnt dat dese beesten beter groepen in een kout en droog / als in een heet en bochtig Lant. Ossen en Koepen komen 'r wel booz / bynamen aen de zee-kant ; maer daer en zijn 'r booz als noch niet soo veel dat de Vleesch-houwers daer veel souden te doen hebben. Daer en tegens soud 'r een onepndigh getal van Derckens zijn / indien de Wledermupfen die haer de Cepels af bpten / het niet en beletten.

C A P. I V.

Van de Vogelen.

Ick geloobe dat'r geen schoonder noch beter Vogelz in de wereld gebonden woꝝden als in dit quartier. Allenlijck woꝝd'r de Nachtegael met sijn lieflijck Keelt-son gemist / want het schijnt dat dit Landt al te rouw ende wild is booz sulck een soeten gast. De Vogelz die hier zijn en maecken geen ander accoord ofte t'samen stemmige als waer dooz men verschickt soude konnen woꝝden; want d'eene huyt / d'ander schreeuw / de derde steent ende schrept / maer allegaer maecken sy met malkander een gelupt of het een Musijck upt de Helle ware. Van wat haer aen de soetigheyt van de stemmen gebreekt / waer van men niet bet en woꝝd / dat woꝝd met andere dingen herfet / die goedt ende treffelijck sijn booz 's menschen leven en vermaekt want d'Enden / de Teelingen / de Pijl-staerten / Plubiers / of wilde Dup-ven / de Sneppen de Faisanten / de Pardysen veel grooter ende wel so goet sijnde als eenige in Engelandt / sijn hier in menichte op alle plaetsen. De Papegagen sijn'r gemeener als de Kragen in Engelandt. Ende aen de Zee-kust is'r een secker Vogel / wiens naem ick niet onthouden hebbe / die is soo groot / dat wanneer een deel daer van by malkanderen / ende wat verre van ons sijn / soude men dencken dat'r een Compagnie Soldaten op het sant quamen aentreden / want haer beders van Scharlacken verwe / die dooz geen kunst kan naer gebotset woꝝden / geben sodanigen glanz van haer / dat sy al meest de oogen van de gene verblinden die haer aensien. Noch is'r een ander aert van Vogelen die dese in schoonheyt te boben gaet (hoewel sy geweldig van d'ander in groote verschilt / want dese en is niet grooter als een wilde Bye ofte Hommel) en dewelcke sijn selven in de Bosschen hier ende daer onmedzayende / vertoont so menighe van de schoonste levenste couleuren / dat't onmogelijck is om te beschryben; men noemtse Honing-Vogels / om dat sy haer voetsel meest van de blommen haelen. Daerenboven is'r een secker slag van swarte Vogelz / die hangen hare nesten op het uytterste eynde van de tacken van boomen / upt breefe van de dieffche Apen / die sy anders vernielen soudent. Daer soude op dit stuck veel meer ende naeukeuriger dingen konnen gesegt woꝝden tot recommandatie ende prijs van dit Lant / by pemant die'r meer werck van gemaecht hadde / als ick / die ick dit maer eenigzins by geballe verhael / sonder oyt gedachten gehadt te hebben verwes daer van bekent te maeken / als dooz een daegelijckx praetsen met mijne vrienden. Ick soude hier verwes by geboeght hebben van de Fleder-muyzen, maer dewyl men noch daer ober twist of het een Vogel of te een beest is / so sal ick de beschrybinge van dien uytstellen tot dat ick come aen de schadelijcke dieren / denckende dat het beter te pas komen sal aldaer daer van te handelen. Ondertusschen is Surinam soo wel met alderhande slag van Fleder-muyzen versien / dat soo wanneer het tot lof van dit lant streckte / soude men konnen seggen / dat de sterren aen den Hemel eerder te tellen waren als de verscherpde soozten van dit gedrochte: Van ick en sal niet langer de patientie van den Leser misgrypen / maer hem daer mede geben een korte beschrybinge van de booznaemste Dieren die my in de gedachten komen. Daer sijn dan Hertzen, Haesen, Conyenen, Armadillas, Verckens, Buffels, Myren, Beeren, Tygers &c. Op de boozmen

men onthouden haer de Meerkatten, Quortoes, Aepen, Marmazets, Cuscharees, Luyarts, en veel meer andere/waer van ick de namen vergeten hebbe: De Hertten sijn al meest als d'onse in Engelandt. De Hasen gelijcken meer een Speen-Vercken als eenigh ander dier dat ick gesien hebbe. Sp sijn blypn ende saft van hapy/met wit gespichelt/grooter als de Engelsche Hasen/met de welcke sp geen gelijckenisse hebben als alleenelijck met de mondt. Het is een yptmuntende goede kost/ende veel beter als eenig vierboetigh dier in Engelandt. De Conynen sijn roodt van hapy/niet van so goede smaech/ooch klepnder als de Hasen/die sp andersing in gedaente gelijck sijn. De Armadillaas sijn van tweederhande soozten/d'een groot d'ander wat klepnder; van de grooten heb ick gesien die tachtentig pond woegen; sp hebben kotte beenen ende drie klauwen aen hare voeten; een hoost gelijck de verckens/geene tanden ende een heele klepne mondt; sp sijn met sehelpen ober al beschermt behalven het hoost en de bupck/daer geen spies ofte lancie door steken kan/ten ware dat men juyst tusschen de boegen bande sehelpen haer quaeme te raecken: sp boozen haer selven met de snuyp ende met de poeten in de aerdt/ende het soude een heel goede kost sijn/wanneer sp niet soo een strengen renck van Muscus hadden. De Verckens sijn dziederhande aert/waer van d'ene gelijck een Otter meest in 't water leeft/dese worden seer geprezen: Maer ick en hebbe noyt het geluck gehad van haer te sien. De twee andere soozten worden genaemt Packyra, en Pinko; de eerste heeft den Nabel op de rugge/is graeyt van couleur/ontrent soo groot als een Engelsch Schote van ses maenden; het is maer tamelijcke goede kost. De Pinko is niet so groot als onse Verckens/maer immerg wel so goet. De Buffel wort geseyt soo groot te zyn als een van onse Hunderen van twee jaren/en al soo goede kost; met meerder omstandigheden en kan ick haer niet beschrijven/want sp zyn my noyt ten boozschijn gekomen/soo lang als ick daer geleest hebbe/en ick hebbe oock verstaen/dat sp heel seldom soo verre naer beneden komen als daer ick woonde.

De Mieren Beer is van de groote van een gemeyn Vercken/doncker graeyt van berwe/hebbende een langen ruggen steert gelijck een Vos of Creekhoozenken waer mede hy het heele lijf bedeckt booz den Regen. Hy heeft een kleyn hoost/sijn snuyp is wel een voet lang van d'oogen aen te reekenen. Hy heeft geen tanden/sijne tonge is lang ende smal ende hy kanse ypt stecken wel de lengte van een voet; Hy steeckse inde nesten van de Mieren die noodsaekelijck daer op kleven moeten/ende slijngt haer soo in de krop ofte maegen/hebbende geen ander voersel als dese beesjes. Het is een sterck dier/voornamentlijck in de boozste deelen van 't lichaem/hy heeft scherpe klaeuten de breedte van anderhalf duymen lang/waer mede hy eenen gebaerlijck quetsen kan: Maer het beste is/dat hy langsaem gaet/soo dat men hem lichtelijck kan ontgaen. Sijn Vleesch is niet van de beste ofte soetste/maer wanneer men grooten honger heeft/so moet het al door de keel. De Tygers zyn van dziederley slag; de eene swart/de ander ghespichelt/de derde roodt: De eerste wort gehouden booz de wreedste/maer hy wort seldom gesien op plaetsen die bewoont worden. De gespichelde geloob' ick/dat sp misnoemt zyn/want het zyn eer Luyarts als Tygers/ende doen aen de luyden de meeste schade met haer Deen gebogeste/als hoenderen/ganssen/en diergelijcke te vernielen. Sp zyn so starck dat'reen wil springen ober een tuyn van vijf ofte ses voeten hoogte met een Vercken in de mondt/ende daer quam een in de beholckte plaetsen/die doode een runt

van twee jaren / en sleepte hem verder als een quattier upre gaens in het Bosch.
 Sy sullen nochtans niemant by dage aanbellen / ten ware dat sy heel honger sijn /
 ofte vertwont waren / ende ick hebbe noyt meer als twee ofte drie menschen gehoort
 die sy souden verscheurt hebben / t'sedert dat onse Colonie opperrecht is ; een van
 dese was een Hupsman / een bluggen gast / die altyt gewenscht hadde dat hy een
 reys een Cpper vinden mochte / ende hadde dickwyls daer ober geklaegt / dat hy in
 alle sijne jachten noyt het geluck gehad hadde eenen van haer op te doen. Ten laet-
 sten gebeurde het op een nacht / wanneer hy in sijn hamack lach met open deuren /
 dat 'er een Cpper komt / bat hem aen / ende dzaeght hem twee upren gaens in het
 Bosch ; hy riep te vergeefs om hulp / hoewel een Engelsche Vrouw ter naeste
 deure in een ghesloten hups hem hoorde / en haer selven verskoutte met een mus-
 quet upt de venster te schieten / het welke raer was sjoor een Vrouw-mensch.
 Maer die met dese dferen te doen gehad hebben / die weten dat een Cpper sijn
 roof niet sal laten op een kleyn gheruchte : 's anderen daeghs bond men de Man/
 wiens hooft en schouderen afgegeten waren. Daer woxt op gelet / dat 'er niet meer
 soo veel Cppers sijn in die quattieren als daer te vooren / ten deele om dat sy haer
 verder van daen in de Boffchen begeben hebben / ten deele dat 'er veel van sijn ge-
 bangen gewozden by de wep-luyden. Eenen Jan Millar heeft 'er altoos niet minder
 als 12 of 14 met het roer ofte lancie ghevelt / zijnde miraculeuselijck van eenige
 ontkomen met het leven / ende van andere heel swaerlijck ghequetst ghewozden.
 Daer sijn niet soo veel roode Cppers als andere / ende dese en sijn oock niet soo
 wyed als de boozberhaelde. In de Boffchen word 'er een mentchte van Land-
 Schilpadden gebonden / maer die op drie vierendeel nae niet soo groot sijn als die
 aen de Zeekant. Hare schilden sijn soo hart en starck / dat 'r een gheladen karre
 mag ober gaen / sonder haer te bzeiken ofte te kreuckten ; ende daer mede bescher-
 men sy haer selven / zijnde andersins weerloos booz alle hare byanden / behalven
 booz de Menschen / en booz de Cppers. De menschen begaende aen haer een
 hupsbzaeck met een Bijl / ende de Cppers haer omkeerende en het vleesch op bze-
 tende. Sy eten al wat haer booz komt / ende d'Inwoonders sijn gewent een getal
 van haer op te sluyten in een kot / ende haer daer van te dferen / wanneer het te pas
 komt / wozdende daer booz gehouden / dat het geen van de quaetste kost en is in
 die quattieren. Daer en boben sijn 'er Porcupines, die al meest met onse Engel-
 sche Egels ober een komen / maer sy sijn wat grooter / en ober al ghewapent met
 witte en swarte pyckels / als schachten van pennen / twee handen bzeet / lang en
 scherp als naelden / de welke de natuy haer geleert heeft van alle kanten van
 haer te schieten in een wonderbare gacuwtsheyt / tegens de gene die haer souden
 willen aentasten. De Aepen en Meerkatten sijn so wel bekent in Engelant en ober-
 al / dat men niet en hoeft haer in 't bysonder te beschryben / van een ding hebben de
 Meerkatten in dese quattieren / waer in ick gelobe dat sy van alle andere versche-
 den wozen / ende 't welck ick niet en kan boozby gaen / om alhier gewag daer van
 te maerken : Ce weten / dat sy op een sekere upre / soo wel by dage als by nacht /
 sulck een pffelijck gheschreeuw dooz hare holle keelen maecten / dat de gene die het
 niet ghewent en is te hooren / niet lichtelijck pets bzeemders en schzickelijckers
 boozkomen kan / wozdende dit gheschreeuw gehoozt ober twee mijlen weegs van
 die plaetse waer haer dese beesten onthouden. De Marmazet, is een kleyn aerdig
 diertjen / van een geele en groene couleur / veel kleynder als een Wep / en nochtans

commandeert en beheerscht het alle dese Coorzen danffers / op haer eenighsing
 rijdende / en met haer springende van den eenen boom op den anderen / haer daer
 en boven de spoorren ghebeude / met haer in d'ooren te byten / niet konnende by
 haer of geschaeckelt ofte uyt de sadel gheset worden. De Quotto is swart in eent-
 gerhande manieren / wat grooter als een Aep / heeft een langen steert / waer mede
 hy hem van den eenen tack van een boom op den anderen swingt. Sy hebben een
 root baer / het hayz ober het boozhoofst hangende / siende uyt als een oudt besjen ;
 haer geschreeuw is schitterend en getwelbigh luyde. De Cuscary is swart / hlepner
 als een Marmazet / ende alomme geschapen als een Leeuw. Den Luyart is een
 schepsel soo genaemt van wegen sijn domme en slozdige natuuz ; hy is wat groo-
 ter als een Meerkat / en heeft een bel van alderhande Coleuren ; hy is soo luy / dat
 geen slaggh noch stoot hem wil doen rasser gaen als hy ghewent is / ende men kan
 dencken dat hy geen van de booztbarenste zyn moet / dewyle het een dagh-repsens
 booz hem is op een boom te klimmen / waer van hy heel selden nederdaelt / booz
 dat 'r niet meer op en is / daer hy sijn voetsel soude van hebben konnen ; want dan
 komt hy met een groote groote gravitept en bestigheyt weder naer beneden / ende
 gaet soo weder op een ander / alwaer hy den legen tijdt (waer van al eventwel niet
 veel overschiet / wanneer men de gene dien hy tot eeten en slapen besteeft rekenen
 wil / (toe bzinght met een deuntjen te sluyten / waer toe hy selven te luy is /) en ick
 dencke dat een ander het ook niet soude goet genoeg binden om daer na te danffen.

Maer dit verhael wort den goetgongstigen Leser alleenlijck gegeven tot een proef-
 jen ; een ander die niet soo een bliegenden geest heeft als ick / soud 'er een heel banc-
 ket van maecken ; hoewel ick verskeret ben dat wanneer den aldernaerstigsten op-
 mercker seben jaren langh in die plaetsen verbleve / soude hy altijdt d'eene ofte
 andere Creature binden / die hy daer te vooren niet gessen en hadde / en die noch-
 tangs al soo waerdigh was / om kennisse daer van te nemen / als de gene ick alhier
 verhaelt hebbe.

C A P. V.

Van de Vruchten,

De Vruchten van 't Landt zyn Orangien, Limons, Limes, Pomcitrons,
 Water en muscadel Meloenen, sommige Druyven, al de welke daer niet
 van natuuz / maer van buyten gebrocht ende geteelt zijnde / nochtangs so goet sijn /
 ende so wel dragen en broztkomen als op eenige andere plaetsen. De Inlandsche
 vruchten zyn dese: Plantons ofte Potatoes, Bonanoes, Semerrimars, Guavers,
 Pines, ende oberbloet van wilt goet ; dat verplant zijnde mochte misfchien niet soo
 seer te verachten zyn / als het tegenwoozdig is. Van de Plantons hebb' ick alrede
 peitweg verhaelt. Bonanoes zyn bykants de selve / ofte daer is altoos wepnig on-
 derschept onder dese twee / als alleenelijck dat dese laetste wel soo goet ; ofte beter
 zyn als d'eerste / hoewel ick in geen van beyden sonderlingen smaeck vinde. De
 Semerrimars wassen op een rebelijcken langen boom ; slycken wel de Perficken /
 zyn van buyten wolachtigh / konnen niet ghegeten worden / booz dat sy aengeka-
 men / en gherot zyn / en dan hebben sy den smaeck van Marmalade ofte Queen.
 De Guaver is omtrent soo groot als een Misspel / geel en vol van saetjes ; het is

In der daet een van de leckerste vruchten die ghebonden konnen worden / en wanneer het rijp is smaecht se gelijk Welbesfen ; het wast in Sabannas of wepen. De Pine is wel de Prince van alle vruchten ; in 't ronde is sy wel acht duymen dick / ende heeft de lenghte van een boet ; van buyten is sy groen en gespickelt / van binnen geel / sappigh / vol van holligheden ghelyck een Honigh-raet : boven op den top heeft sy een fraey kroontjen van bladeren / als of daer mede te kennen gegeven wierde den voortocht die sy booz andere vruchten heeft / ende sy heeft-se niet recht ; want sy is verre de beste van de gene die ick opt gesien ofte ghesmaecht hebbe ; sy wast op een kleyn bosjen ontrent vier voeten hoogh ; den steel daer van komt upt de wortel / gelijk die van de Artischocke ; het kroontjen afgesneden en in d'aerde geplant zijnde / draeght binnen de tijdt van tien maenden een nieuwe vrucht.

C A P. VI.

Van de Waaren en Koopmanschappen van dit Landt.

DE Waaren van dit landt / waer mede men koopmanschap drijft / zijn / Zuycker, Speckle-wood ofte ghespicket hout / Cattoenen, Toback, Indigo, verschepte Gums, en hout om te verwen. Zuycker wort 'r een aenstienelijcke quantiteyt gemaect / en wort dooz de bank tien per Cento beter gehouden als die van de Barbados. Speckle-wood is 'r oock overbloedig genoeg / en is in Engelandt eertijts verkocht geworpen in ghelijcken prijs met de Zuycker ; maer naer dat 'r een sulcke menichte van overgebracht is / is het byp wat afgheslagen. De Cattoenen komen hier niet soo wel voort als in de Barbados en andere Eplanden / mogelijck dewijle hier al te veel regen valt / ende dat sy al te verre van de Zee leggen / van waer een sout-achtigen dauw opstiegt / die de rupsen en andere schade-lijcke gewoonte van de boomen verduyft. Toback groeyt 'r heel wel / ende die 'r is / wort beter gehouden als die van Virginia ; booz mijn part soud' ick niet konnen daer van oordeelen / want ick en ben geen smooker. Ende ick geloove dat 'r booz als noch niet meer gheplant is / als de Colonte booz haer selven van doen heeft / want al de werelt / Wang / Vrouwen / kinderen zijn daer liefhebbers van een pijpen. Met Indigo heeft men 'r niet sonderlingh besocht. Rum is een gedestilleert vocht upt het sap van Zuycker-riet / in 't gemeyn is het noch eens soo sterck als Brandewijn / daerom wort het in Nieuw Engelandt Kil-Divel, ofte Duyvels-doot genoemd / ende wort aldaer verkocht een kanne van twee stoopen tegens 12. pont Zuycker. Molasses wort van Zuycker gemaect / ende is het gene dat 'r van afduypt wanneer de Zuycker in potten gegoten is ; in Engelandt wort het verkocht booz Cheriakel. De meest bekende Gums, by onse Drogisten / zijn Montagne en Gummi Semnia ; sy zijn beyde gaer wel te krijzen / ende daer zijn buyten twijffel noch andere die beter zijn / en die metter tijdt dooz d'erbaretheit sullen booz den dagh gebracht worden. Cassia Fistula is 'r oock in overbloet / ende daer en boven een aert van Balsam die van een boom afduypt / ende daer wort geen van allen beter gehouden booz versche wonden / als eben dese. Daer en is oock geen gebreck van alderhande slaghe van hout / om te verwen / hoewel het selve meer van de Hollanders als van de Duytsche getrocken wort.

C A P. VII.

Van de Bevolckinge.

Daer zijn ontrent 500 hupsgesinnen / waer van 'r 40 ofte 50 Zuycker werckers / ofte Ingenios hebben / die geen kleynen profijt brengen aen hare Meesters / aengemerckt de eerlycke renten die van een slecht capitael binnen weynigh jaren konnen ghetrocken worden / wanneer het werck maer voorsichtigh belept wort / ende die buyten onghetal veel hooger komen sullen als die van een grooter bevolckinge / ende van een landt daer meer moeyte gedaen wort.

Den tijt om hout te kappen is tusschen April en Augustus / ten eynde van dien laet men 't leggen op de gront om dzoogh te worden / tot in den maent van September / ende dan wort het aengestecken / ende d'assche verstreckt voer Dist. Indiaansch Koorn en Zuycker-riet worden geplant in de leegten ; Yames en ander boetsel op hooger lant. Het Koorn groeyt op een steel gelijck riet / in 't gemeyn ses ofte seven voeten hoog ; het draagt slechts twee Apz op peder steel / maer het graen is soo groot als een erwte / en wort rijp in vier maenden. Men heeft 'r twee oogstien in een Jaer / ende het Koorn geeft ten minsten vijf hondert voer een. Het Zuycker-riet is bequaem gebroken of gesneden te worden / wanneer het een Jaer out / en ontrent ses voeten hoog / en soo dick is als een mans arm / ontrent de hant ; het heeft een top als een slagge / die afgesneden ofte gebroken / en geyerst wort in een moole ; het sap wort gekookt in kopere ketels tot een behoortlyke dichte / en daer na wort het gegoten in houten bakken / die boven breed en vierkantig zijn / maer alensjens na beneden smaller worden tot op de groote van een stupber aen de bodem / alwaer een gat is dat soo langh toegestopt blijft met een kleyn houtjen / tot dat de Zuycker is hout en sijf geworden ; dan treckt men het houtjen uyt / en laet de Molessen van de Zuycker door het gat af-sacken / die wanneer hy een tijt lang so gehavent is / wort eyndelijck uyt de bakken in Orhoofden geslagen / en so afgescheypt.

C A P. VIII.

Van de Negros en de Slaven.

Dese worden daer meest ghebracht uyt Guinea in Africa , en worden vercocht als Honden / ghelijck sy dan oock niet meer gheacht worden in haer werck / waer mede sy de heele weeck besich zijn / en daer toe ghehouden worden met de grootste straffigheyt van de wereldt / scherpelijck ghetuchtighet wordende oder de minste fouten die sy begaen / en dat duyr tot Saturdaghs achter-middags / wanneer haer vergunt wordt haer eyghen tunnen en plantinghen waer te nemen ; want sy en hebben anders niet waer van sy souden leben konnen / behalven dat hare Meesters haer eens ofte tweemaal 's Jaers / met wat sinckende soute Visch begunstigen / ofte haer wat ghebracts gheben van een kroep ofte Paert die van haer selben zijn komen te sterben ; haer hups bestingh is een harde planck / en haer deecken haer eygen zwarte bel. Door dese groote elende worden sy altemet bewogen / uyt een misnoedigheyt / vertwijfelde dingen aen tegaen om haer selben by te maken / en wanneer sy breezen gebat te mogen worden / berdoen sy haer selben ; ofte indien sy met hoop van vergiffnisse weder ghebracht worden tot haer

hare Meesters / ende aldaer tot schrick en exempel gestraft worden / sullen sy hare stantvastigheyt / ofte veel meer hare hartneckigheyt toonen / met de grootste toezemeningen kloekmoedig upt te staen / die haer konnen aengebden worden. Het is een mengel-moes van alderhande Dieren / die altyt in twist en strijt met malkanderen leven / ende daerom kan 'er geen conspiratie ofte t'samenweeringe onder haer gemaakt worden / of sy woort dadelijk ontdeckt dooz de gene die om dies willen niet negen zijn tot de verraderpe / om dat eenige van hare vanden deel daer in hebben; hoewel sy meest allegaer verraders en bloetdorstig van natuuz zijn / ende geen religie altoos en hebben / niet tegheustaende verscheyden onder haer besneden zijn. Maer veel zijn 't die het oude geboelen hebben van Pythagoras, noyende de verhuysinge van de siele van 't rene lichaem in het ander / en dat sy / wanneer sy komen te sterben / herboren sullen worden / ende wederkerende in haer Vaderlant / so voortz in de werelt leven sullen in een yestadige veranderinge. Dese inbeeldinge doet haer dickwyls suchten en wenschen om haren doot / dewijle sy geen hoop en hebben van hare bedroefde slavernie andersins verlost te worden.

C A P. IX.

Van vergiftige en schadelijcke Beesten, en Wormen.

Het is gelooflijk / dat de vrychtbare hitte van 't Landt / ende het kleyne ghetal van d'Inwoonders d'oozsaech zijn van het gekriel van soo menigerley Wormen en schadelijcke beesten / waer mede de menschen aldaer gequelt en dickwyls in gebaer gheset worden. Onder de gene die meest bekend zijn / worden dese naer volgende gherekent: Slangen, Crocodillen, Scorpions, Vledermuysen, Mieren, Muskytoes, Kreuten en Kickvossen. Mengaende de Slangen is het seker / dat 't zijn doodt geslagen gheworden / die dertigh voet langh zijn / en dick naer proportie van de lenghte. Ich kenne luyden die soo ongeloobigh zijn in diergelijcke dingen / dat sy niets en willen aennemen / als wat haer kan hant-tastelijck bewesen worden: Ende daerom duchtende / dat ich mochte gehouden worden te stoffen / gelijck de repfende luyden somtijts plegen te doen / durf ich niet verhalen / wat booz groote vjocken een van dese Slangen t'effens swelgen kan; het beste is dat 't geen soo groote gebaer is by dese verbaerlijcke beesten als men vreesen mochte / want sy en zijn gants niet venijnig / ende oock wannec sy geen hunger en hebben / geensing bit sch; het zijn eygentlijk Water-slangen / hoewel sy oock altemet op 't Lant komen woeyden; wat sy tot haer voetsel betrappen / gheschiet met een gaetwigheyt / niet met rasch loopen ofte wentelen: want ich hebbe noyt gehoozt / dat 't pemant soo sot soude geweest zijn / hem te laten beschadigen dooz een ongebal / dat men soo licht ontgaen kan als dat van dese Slangen. Maer daer is een ander slag dat klepnder / ende in groote menichte is / daer men wel booz toefien magh; want daer zijn 't onder die soo venijnig zijn / dat haer niet te boben en gaet: gelijck wy daer van twee ofte drie repfen vjoevige erbarentheyt gehadt hebben / dat niet alleen de menschen / die van haer zijn beschadigt geweest / korten tijdt daer aen ghestozben zijn; maer dat het vleesch van de beenen / van de gene die sy hebben gebeten gehadt / afgeballen is met stucken / binnen 24 upren; daer zijn 'er die heel schoon van gespizickelde levende verwen zijn / maer onder dese schoone conleuren leyt het doode;

doodelijckste vergif. Andere sijn'r die sijn knoopigh en hebben hoozens aen haren steert/ en slaghtanden aen 't gehemelte van de beek. die twee dupmen bzeet en lang sijn. Daer sijn oock Crocodillen; maer niet seer groot / noch in gheen groote menigte: Ick en behoeve se hier niet te beschryben / want haer opgebulde vellen worden bykans in alle Apoteeckers winckels / in Engelandt ende elders gebonden. De Scorpioenen sijn swart / ende gelijcken wel een kreeft. Hy schuyt meest in dzoogh hout ende kroon; sijn pychel is in sijn steert / ende wien hy daer mede steekt / die sal eenige uuren lang de grootste pijn vande wereld hebben; maer het en raecht het leven niet; Het gemeyne genees-middel wordt genomen van het schepsel selfs / want men verbypelt het selve / ende legt het op de wonde. De Vleder-muylen sijn schadelijcke creaturen booz menschen en beesten / want sy trecken haer beyde gaer het bloet af / ende dat soo behendig dat men 't niet en boelt booz dat het te laet is: Het wordt geseydt / dat ver scheyde luyden sijn genootsaecht geweest hare wooningen te verlaeten / om het weynige bloet te behouden dat sy haer ober gelaeten hadden. Zy gelijcken inde blucht soo groot te sijn als Duppen / ende de gelijck ick alreede verhaelt hebbe / soo sijn sy d'eenige oorzaak waerom d'Engelsche Verckens niet in meerder getal in dat Landt konnen aengequeect worden. De Mieren sijn wel kleyne schepselen / maer echter soo ontallick / ende soo schadelijck / dat Surinam bykans van geen dingh meer ongemaakt heeft als van dese bergjes; De sandige gronden sijn boven andere vol daer van / en de arme luyden die sulck landt is te deel gevallen / ende die geen hulp van dienstboden ghadt hebben om haer upt te roepen / sijn gedwongen geworden haer landt te verlaeten / ende beter plaetsen te soecken. De Muskyta is een soorte van Muggen / daer men's nachts geen rust van hebben kan / soo wort men van haer gebeten; ende daer loopen dadelijck groote puppen van op aen het vleesch. Met dit gewormte word men meest gequeelt in de laege Landen ende aen de Zee kant / waer de Zee ober het land op ende afloopt; soo dat de Disschers / om 's nachts te konnen slapen / het heele lijf moeten bedecken met sandt / behalven d'oogen ende den mont. Kreuten ende Kick-vossen / het verschricksel van t'Dzoutwen-volck / sijn hier gelijck in Egypten / op alle plaetsen / so wel in de huyzen als in het veldt / ende sy maken 's avonts / maer dat'r een regen-vlage gevallen is / sulck een hell geluyt / dat men sijn selven qualijck hoozen kan / ende sommige hebben sulck een verbaerlijken toon / dat men hen nentwers mede vergelijcken kan als met het steenen ofte geherm van een mensch die op 't sterben leydt. Dit is nu het alderquaedste dat van Surinam kan gesegt worden / want het lant is anders sodanigh van God gesegent / ende heeft soo veel deughden / dat dese ongemacken niet daer by halen konnen. Daer sijn oock booz eenige van deselve alreede upgebonden volkomene ende onsepfbare remedien ende hulp-middelen / ende tot de rest sal oock metter tijdt raedt wesen.

C A P. X.

Van de Indianen.

MEn seydt / dat bloodhartige menschen in 'rgemeen verraders sijn. Daer sijn verscheyde Natien die met het volck van dese Colonie verkeeren ende koopmanschap dyben; maer d'epgenste Inwoonderen van 't landt sijn Charibes, ofte C

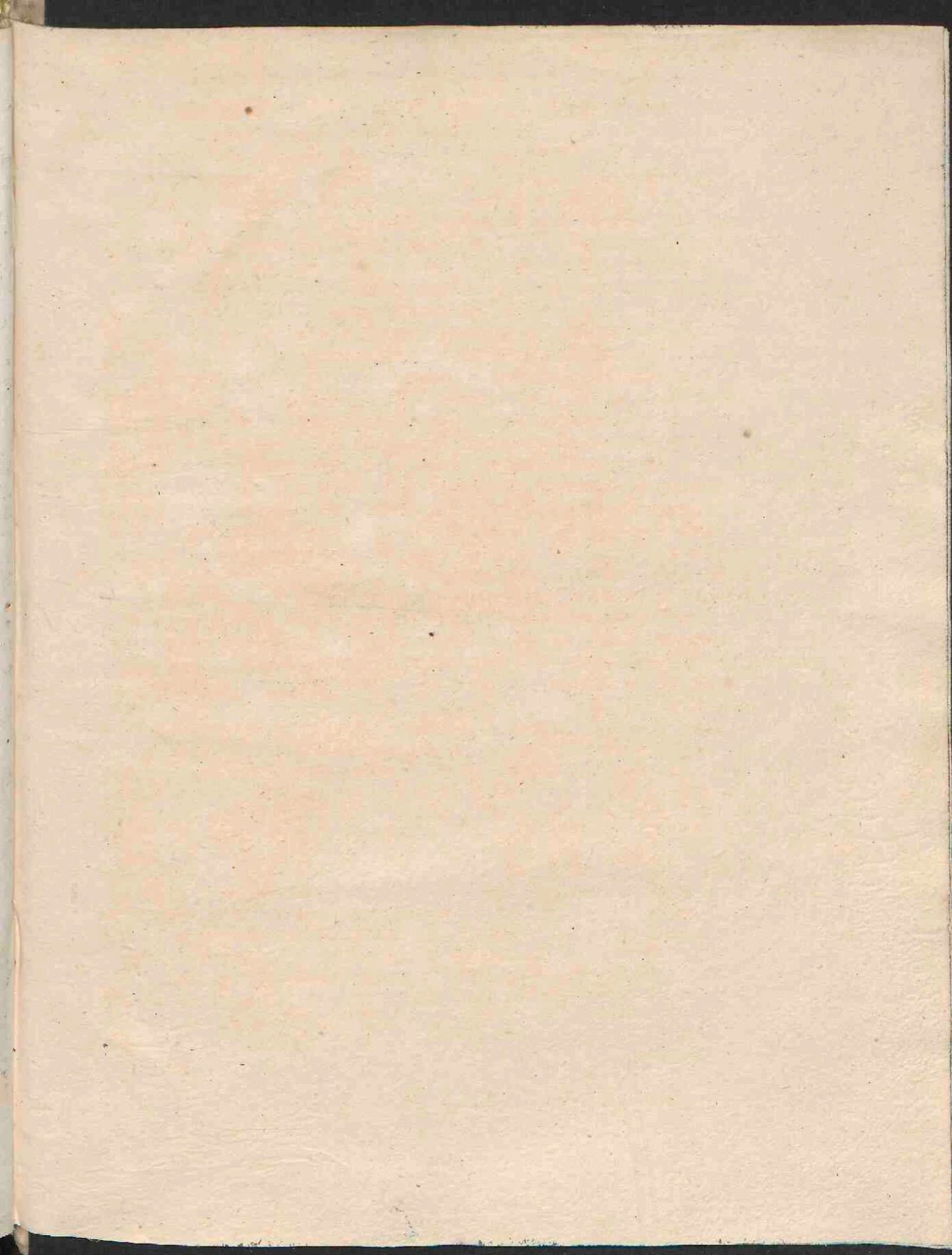
Cani-

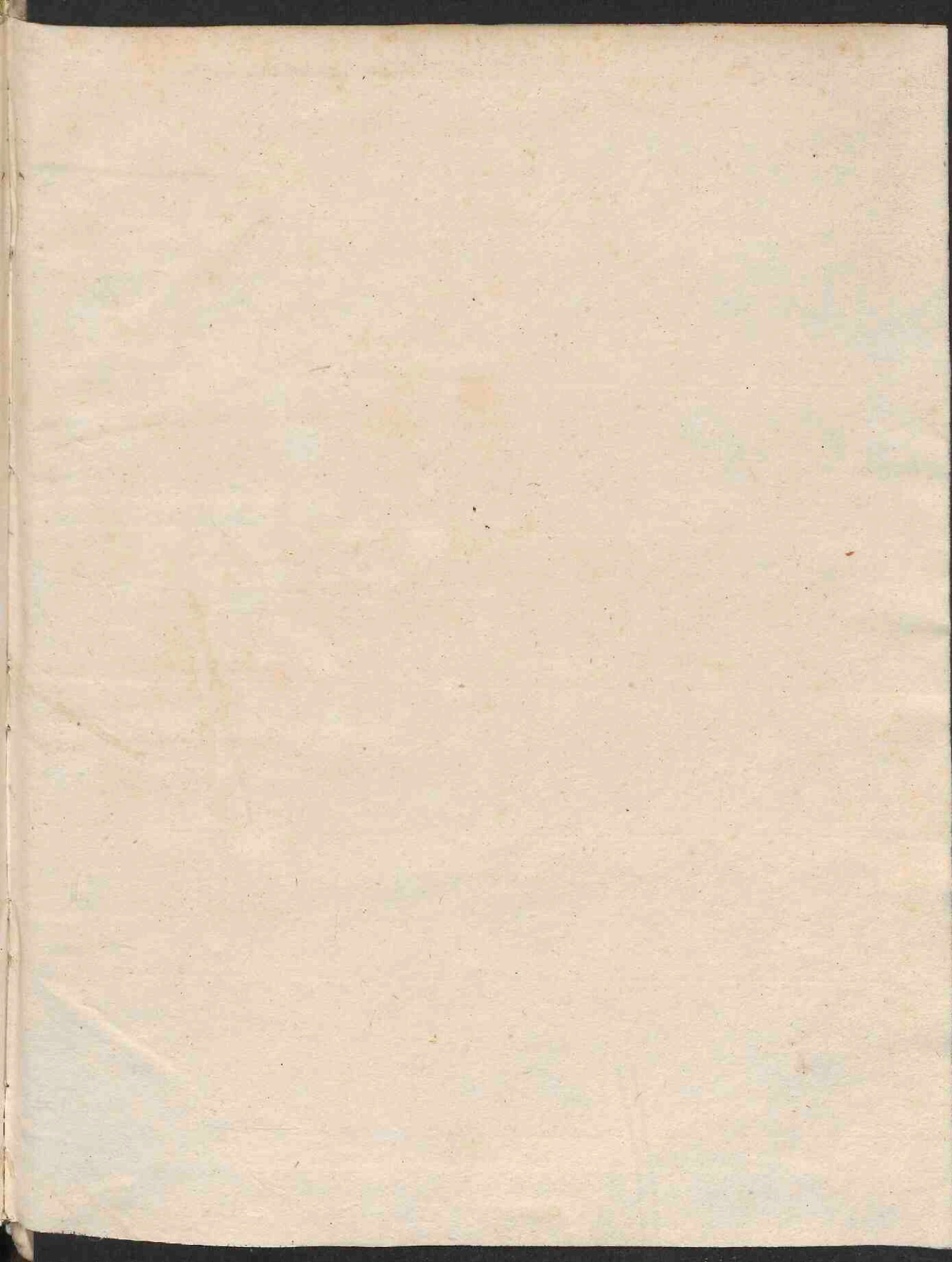
Canibalen, die oock wel de meeste in 't getal sijn van de gene die dese landen be-
 woonen / ende die hebben haer selven versprept meest in alle Splanden daer om-
 trent / ende op het vaste land langs de Rivieren van d' Amazons aen / tot aen die
 van Oronoque. Sy gaen heel ende al naecht / behalven dat sy / eerbaerhepts hal-
 ven / een lap draegen; maer de vrouwen die een ofte twee kinderen gehad hebben /
 werpense wegh: Haer vel is van Orangie-geele verwe / haer hary zwart ende son-
 der krullen. Het soude een gelukkig volck sijn / ten aensien van de dingen van dese
 wereldt / dat sy haer eygen geluck kenden; want de Natuur heeft haer sodanig
 met alle noodige dingen versien / dat sy weynigh moeyte behoeven om haer selven
 die te nut te maeken. Het vrouwen-volck is in 't ghemeyn gepl / en daer sijn der
 onder die soo schoon sijn van gestalte / lijf ende leden / dat wanneer de beste ende
 verstandigste Beeldthouwers haer saghien / souden sy niet met al daer op te seggen
 hebben. Haer beschaemtheyt / insonderheyt die van de maegden / booz vzeemden /
 geeft tot alle andere hare volmaechtheden / die soo naecht ten toon gestelt worden /
 sulck een aentrockende gratie ende aengenaemheyt / dat de gene die met haer om-
 gaen / gheen minder als Josephs Kuyfheydt van doen hebben / om tot gheen ver-
 boden lust verweckt te worden; Sy sijn tot hier en toe soo onnoosel geweest / dat
 sy / neffens alle andere vriendelijckheyt / waer mede sy het man-volck aenlocken /
 het soetste ende puurste vermaeck van kussen niet geleert en hebben; Maer de-
 wople sy nu soo veel met d' Europers omme-gaen / ende van natuur geestigh ende
 leerfaem sijn / soo is 't gelooflijck dat sy 't metter tijt wel leeren sullen. Sy hebben
 tweederhande huysen; Het ene booz de nacht / ende dit sijn kotten die met het
 dach bykants aen de grond leggen; Ende het ander om 's daeghs daer in te sijn;
 Dese sijn wat hooger en wyder om haer selven te beschermen booz de heete stralen
 van de Son / ende sy sijn open aen alle kanten / ten eynde de koele windt daer dooz
 soude konnen gaen. Haer huysgraet bestaet in staep geschilder de aerden potten en
 schotels / ende haer Tafel-linden sijn bladeren van boomen: Hare bedden of ha-
 machen sijn gemaecht van Kattoen / vierkantigh gelijk een spreyde / van een bed-
 de met boozden aen elck eynde / waer dooz de hamack in 't vierkant sijn uytge-
 spannen word. Haer broodt en dyanck komt uyt hare Cassades ruppen; De Bos-
 schen ende Rivieren versien haer gheduurich met vleesch ende visch. Om haer sel-
 ven op te proucken / schildzen sy haer netjes met een roode couleur Anotta ge-
 noemt / dat op klepne boompjes in schalen groeyt / ende met het sap van verschepe
 Boomen. Sy boozen haer selven gaten dooz de neus / lippen ende vozen / ende han-
 gen 't glase pendanten / stucken van koper / ende andere keuselingen in die sy van
 d' Engelschen / met haren arbeypdt / verdienen. Den hals / d'armen ende beenen
 beladen sy met Cozallen / schulpen van visschen / ofte met eenige koddige dingen
 die sy huygen konnen. Sy en hebben geen andere Gegeeringe ofte wetten als die
 van de huys-houdinge / ende oversulck leven heele gesachten by malkanderen ge-
 lijck ten tijden vande oude Patriarchen; ende d'outste vande soonen treedt altydt
 in sijn Vaeders plaets; Nochtans hebben sy onder haer eenige uytmuntende
 mannen / 't welck haer Capitainen ofte Hoofstuyden sijn / die haer in den Oozlogh
 voeren / ende deser haer kloeckmoedigheyt wort daer mede beproeft / dat men haer
 lustig met roeden geeffelt / wanneer sy dat uytstaen konnen / sonder schreeuwen /
 ofte eenige andere merckelijcke beweginge te maeken / soo worden sy booz hzabe-
 luyden ghehouden / ende van d' anderen geëert die minder moet daer toe hebben.

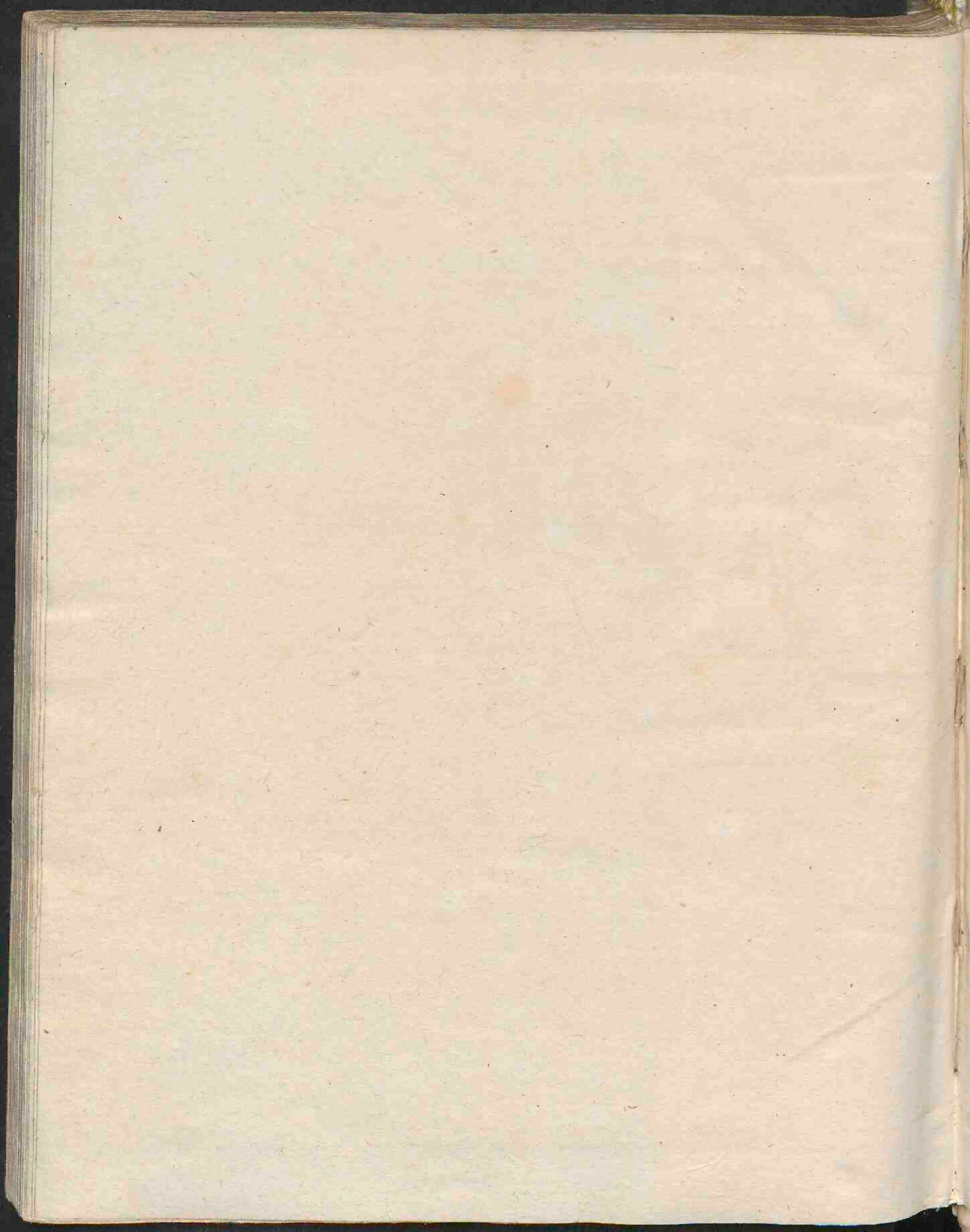
De Hoofden van de geslachten hebben ordinaris drie of vier Wijven / doer d'an-
 deren maer eene hebben; ende men magh se allegaer met reben eer dienare sse als
 hups- vrouwen noemen; want sy moeten al soo onderdanig sijn tot hare mans / als
 de minste meyt onder ons is / tot haren Meester ofte vrouw. De man sal hec sel-
 den sijne schouderen met eenige last ofte dracht beswaeren / maer hy leghtse alle-
 gaer op die van de Vrouwen / ende die draghen sulck een eerbiedigheyt tot hare
 mans / dat sy haer altydt aende Tafel op wachren / ende niet eerder en eten / als
 wannere de mans gedaen hebben. De vrouw in de Craem gekomen sijnde gaet sy
 dadelijk haer werck doen gelijk daer te vozen; Maer de man maecht sijn selven
 sieck / ende leyt een scheren tijt in sijn opgehangen Hamack aende sijde van't hups /
 alwaer hy eenige dagen met broodt ende water van d'zoefenisse gespist word; daer
 nae wort hy weer afgenomen / ende van de Mieren bepest ofte gesteken / het welke
 de gemeyne straffe is vooz haer wijven / kinderen en honden; wannere sy iets on-
 behoortijchs gedaen hebben / ende het beslupt van dese Ceremonie is een lustigen
 slempe. Hare Taal luydt niet vzeemd / maer men kanse quaelijck leeren / om dat'e
 veel woorden in sijn die verschepe dinghen beduyden / ende die men niet anders on-
 vershepeden kan / als by de vershepe uytspreckt. Wannere v een veldtocht be-
 sloten is / soo send den Generael ofte oppersten Capitain op alle Dozpen / ende tot
 alle hupsgefinnen die vergadert sullen worden / eenen stoch daer soo veel kerben in
 sijn / als hy haer vagen stelt om op de vergaeder-plaets by een te komen; van dese
 kerben snyder sy alle daegen een uyt tot soo lang dat den tijdt omme is / ende daer
 by konnen sy alleen weeten / dat den tijdt verstreken is; want haer getal ofte cyfe-
 ren verstrekt sich oock niet boven de twintigh / om dat sy tot de rest geen namen
 hebben / ende beduyden oock maer dese twintigh met hare vingeren ende too-
 nen / het selve getal ebentwel altemet verdobbelende ofte drievaldigende. Wat hoo-
 gher gaet / daer is hare cyfer-kunst op een eynde; ende dan versten sy uyt met haer
 Ounsa awara, dat is te seggen / soo veel als haps op onse hooft. Sy gaen in zee met
 geschilderde Canoas ofte boots / die van een stuch gemaecht sijn / uyt een Boom
 die uytgeholt is als een trogh / ende die soo groot is dat'e alte met twee ofte drie
 last goedt kan in geboert worden. Hare waepens sijn Bogen met bergifte pijlen /
 ende korte stochten van gespickelt hout. Sommige dragen tot haer bescherminge
 Rondassen ofte schilden / die fraey gemaecht en met figuren ghesneden sijn. Sy en
 houden geen ordze in 't bechten / ende gaen oock op geen aenflagh / 't en ware dat sy
 een merckelijck voordeel sagen / als by nacht. De mans die sy gevangen krijgen
 vzenen sy om 't leven / met de meeste wreedheyt die bloode menschen bedencken
 konnen tegens hare vanden die sy in haer gewelt hebben. De kinderen ende
 vrouwen maken sy tot slaven / ende verkoopen se aen d'Engelsche vooz beuselin-
 gen: Sy oberbielen eens de Fransche in Surinam, ende besochten het oock met
 d'Engelsche / wannere sy eerst daer quamen; maer sy wierden van dese laetste so-
 danig besegent / dat sy als noch verouwe hebben van hare dwaesheyt. Tegenwooz-
 digh nu de Colonie machtig is geworden / en durben sy niet wederkomen / maer
 draegen haer alians beleevoelijck: sy sijn heel waechtigerig onder haer selven / ende
 sullen het leet dat haer gedaen wordt wreken den eenen tijdt ofte den anderen;
 maer altydt verraderelijck / ende niet durvende haren man onder ogen sien. Ick
 hebbe noyt konnen bemercken dat sy eenige Keltighe ofte Gods-dienstigheyt sou-
 den hebben / hoewel sy altemet pzaen van een Capitain bande wolcken / maer sy en

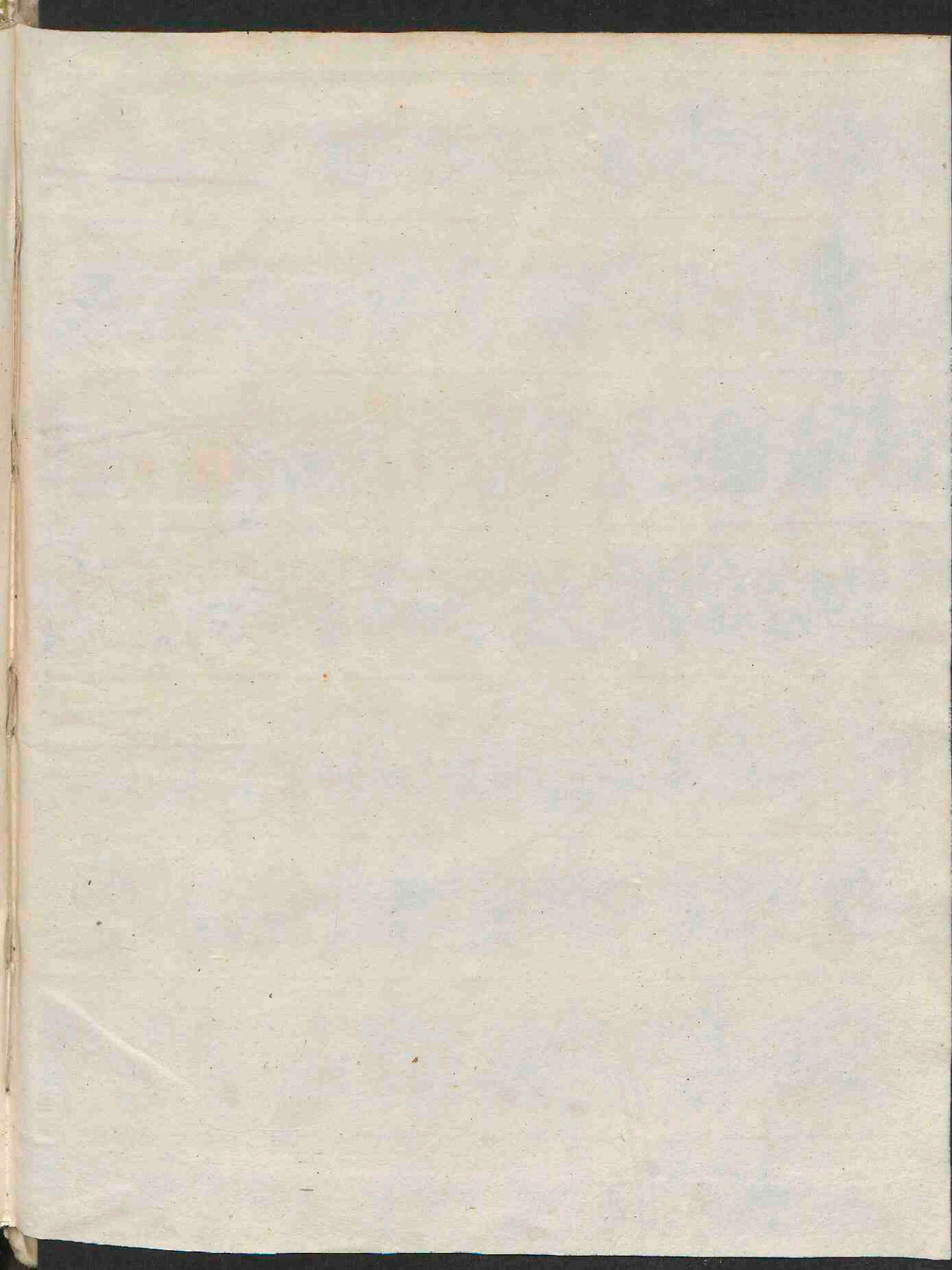
dienen nochte hem nochte eenigh ander. Van den **Duybel** hebben sy eenige kennisse ende noemen hem **Yarakin**, ende de bedziegers van 't volck/ die sy **Peies** noemen/ ende haer in plaets van **Priesters** ofte **Papen** verstrecken/ maken haer wijs dat sy groote gemeynschap mei hem hebben; **Of** het in der daer soo is ofte niet/ en soude ick niet konnen seggen; het dient haer altijd daer toe/ dat sy haer seiben een aensien maeken by de rest/ die haer laten voozstaen dat doodt/ sieckte ende alderhande ongelucken/ onmiddelbaer van den **Duybel** van daen komen: **Sy** hebben doock een kleyn boncksen van kennisse van een ander leven/ alwaer ver geldinge en straffe sijn sal van goet ende van quae in dit leven bedzeven/ maer sy sijn wel wiser als dat sy begeeren souden te weten wat vooz ver geldinge en straffe het sijn sal/ ende op wat plaetse deselve geschieden sal. **D'Anbeelinge** die sy hebben van der **Peies** gemeensaemheyt met den **Duybel**/ ende van de kennisse die sy mochten hebben verkegen van krupten ende **Medicynen**/ maecte dat sy deselve gebuycken als **Doctozen**; **Maer** sy en hoeben haer niet te verheffen in hare **Prozessie** ofte kunst: want wanneer een van haer gehaelt wordt by een sieck mensch/ ende dat hy aldaer met sijne besweeringe ende tooverien niet en kan uptrechten/ en dat den patient komt te sterben/ so krijgt den **Doctooz** van de overgeblevene vzienden den doot tot loon vooz sijne moepte/ by aldien hy hem niet haest van daer maecht. **Sy** verbranden het doode lichaem/ ende neffens deselve al het gene waer van d'overleden meester was in sijn leven/ ende wat sy niet verbranden konnen/ als yserwerck ende diergelijcken/ dat sullen sy op eenigerhande maniere vernielen/ op dat den dooden doch immers geen gebzeck moge hebben van eenige dingen in 't ander leven. **Indien** hy doock eenige slaven ofte slabinnen gehad heeft/ die dooden/ se mede/ op dat sy haren **Meester** opwachten mogen. **De Begravesnisse** wordt gehonden met een **Feest**/ met dzycken/ klinken/ ende een klichigh onozdentlijck danffen/ het welck onder haer seer gebuyckelijck is; terwyl de wippen/ die den overleden naest bestaen/ daer neffens sitten/ ende makeneen yselijck gehupl ober het verlieg van hare vzienden en maeghschap.

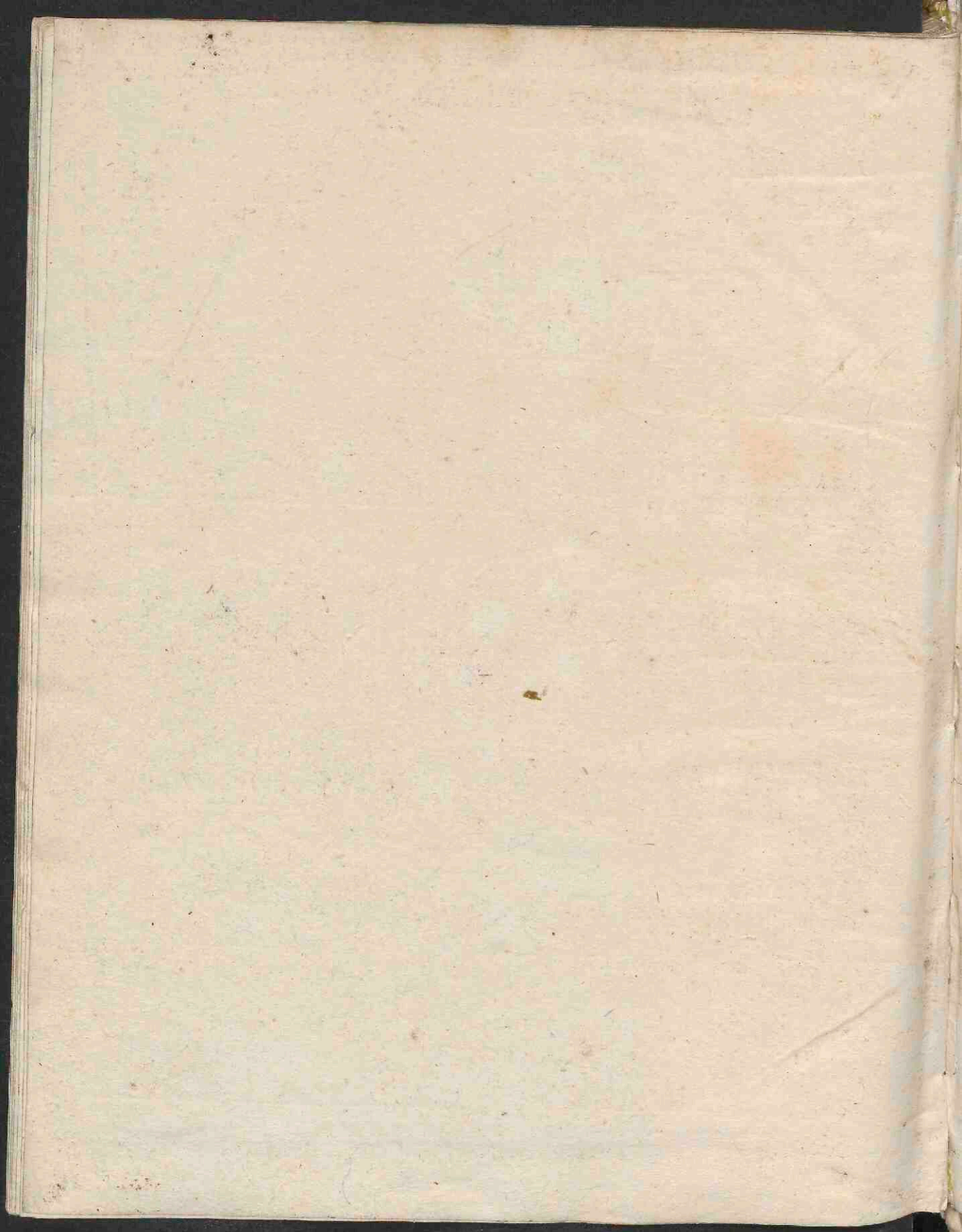
Ick hebbe dit bovenstaende met sulcken haest gheschzeven/ ende mijn **Memozie** dient my soo weynigh/ dat ick vergeten hebbe gehad een sekere aenmerckinge daer by te voegen die denckenswaerdigh is/ ende die een grooter verstant verexicht als de mijne/ om reden daer van te geben. **Verhaelt** ende vast gestelt hebbende/ dat de geduurighe warmte ende vochtigheyt van dat **Landt** d'oozake is van d'onberanderlijcke groente ende het gestadig bloeyen van de planten in **Surinam**, het welke waer te sijn bevonden wordt/ niet alleen in de **Boomen**/ **strupken** ende **getwas**/ die daer van natuur groepen; **Maer** doock in de gene die aldaer van buyten gebzacht worden; by exempel/ de **Wijnstach**/ die daer ter plaets gedurig groen blijft/ ende twee reys 's jaers **Dzyppen** dzaegt; **Soo** is 't nachtans dat 'r een exceptie valt/ ten aensien van den **Europischen Appelboom**/ dewelcke aldaer geplant wozdende/ verliest/ niet tegenstaende d'eenparicheyt van het sapsen/ sijn blaederen/ ende blijft heel daer van onthloot/ gelijck tot onsent/ gedurende onse winter maenden/ maer in 't vooz-jaer wozt hy weder groen. **Van** hoe het te pas komt/ dat de hette ende vochtigheyt van dat landt niet en soude konnen in d'**Appelboom** te weeg bzyngen een vergelijckinge met de rest/ ('t sy dat sy daer van natuur gewassen/ ofte van buyten komende geplant sijn) dat en kan ick niet vatten/ naerdemael men seydt dat de **Geest** bande werelt ofte van nature ober al verbzeydt is. **Maer** ick moet dit overgeben aen de **Virtuosi**, ofte groote geesten/ om daer ober met wiskhanderen te redenkavelen.

Rariora

1810-1813

